

Utrikesutskottets betänkande

1984/85:13

om vissa frågor avseende krigsmaterielexport

Motionerna

I motion 1984/85:698 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs i yrkande 1

1. att riksdagen som sin mening uttalar att regeringen omedelbart bör avbryta *alla* vapenleveranser till Indonesien.

I motion 1984/85:843 av Pär Granstedt m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa om en utvärdering av den svenska vapenexporten till Indonesien och åtgärder i syfte att förhindra att svenska vapen kan exporteras till länder där det finns risk att de används i aggressivt syfte eller för förtryck i någon form.

I motion 1984/85:979 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen beslutar anta följande som *Motionärernas förslag* betecknade ändring i 1 § lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel m. m. (lagtext se reservationen).

2. att riksdagen uttalar sig för att de två sista principerna i bestämmelserna för svensk vapenexport, som handlar om inre väpnade oroligheter och undertryckande av mänskliga rättigheter, skall väga särskilt tungt när ett exportärendet avgörs.

3. att riksdagen beslutar att slopa distinktionen mellan offensiv och defensiv krigsmateriel.

4. att riksdagen uttalar sig för att Sveriges alliansfria politik syftande till neutralitet bör få ett större inflytande över den svenska krigsmaterielexporten så att det ensidiga samarbetet med NATO kraftigt minskas och så småningom upphör.

Utskottet

I motion 979 föreslås i yrkande 1 att i lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel tas in uttryckliga bestämmelser om förbud mot export av krigsmateriel i fyra fall, nämligen till stat som befinner sig i väpnad konflikt, är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt, har inre väpnade oroligheter eller kan antas använda materielen för att undertrycka mänskliga rättigheter.

Utskottet behandlade i mars 1984 (UU 1983/84:13) ett identiskt förslag (motion 1983/84:968, yrkande 1). Utskottet konstaterade då att gällande lag – som föregicks av en grundlig parlamentarisk utredning (SOU 1981:39) och trädde i kraft den 1 januari 1983 – redan innebar förbud mot utförsel av

krigsmateriel. Regeringen kan meddela dispens, varvid till grund för prövningen ligger de allmänna riktlinjer som beslutades av riksdagen i december 1971 och bekräftades och preciserades i samband med att gällande lag förelades riksdagen (prop. 1981/82:196). Dessa riktlinjer omfattar bl. a. de kriterier som upptas i motion 979 yrkande 1.

Enligt utskottets mening är det riktigt att, såsom nu sker, tillståndsprövningen görs med utgångspunkt i politiska överväganden och på grundval av en samlad bedömning av förhållandena i varje särskilt utförelseärende. En uppräknad av formella hinder i en författningstext som i sig föreskriver totalförbud framstår mot denna bakgrund som mindre ändamålsenlig.

Utskottet kvarstår således vid sin bedömning att regeringen med nuvarande riktlinjer redan har tillräckliga möjligheter att företa den restriktiva prövning som motionärerna avser med förslaget om tillägg i lagtexten.

Med hänvisning till vad som anförts avstyrks yrkande 1 i motion 979.

Som utskottet tidigare framhållit, senast i betänkande UU 1981/82:26, är de kriterier som anges i riktlinjerna att anse som likvärdiga: de skall alla ingå i den totalbedömning regeringen har att göra. Det finns ingen anledning att sätta något eller några av dem framför de övriga. Utskottet avstyrker därför yrkande 2 i motion 979, vari föreslås att inre väpnade oroligheter och undertryckande av mänskliga rättigheter skall väga särskilt tungt när ett exportärende avgörs.

I yrkande 3 i samma motion föreslås att riksdagen beslutar att slopa distinktionen mellan offensiv och defensiv krigsmateriel; i yrkande 4 föreslås att Sveriges alliansfria politik syftande till neutralitet bör få ett större inflytande över den svenska krigsmaterielexporten så att det ensidiga samarbetet med NATO kraftigt minskar och så småningom upphör.

Såväl krigsmaterielbegreppet som de utrikes- och neutralitetspolitiska aspekterna övervägdes noga av den ovannämnda utredningen om krigsmaterielexporten. De ingår också som element i totalbedömningen av varje utförelseärende. Utskottet har för sin del behandlat hithörande frågor senast i betänkandena UU 1981/82:26, UU 1982/83:24 samt UU 1983/84:13 och finner inte heller denna gång skäl förorda någon förändring av riktlinjerna på det sätt som föreslås i yrkandena 3 och 4 i motion 979.

Motion 698 yrkande 1 och motion 843 gäller båda utförelse av krigsmateriel till Indonesien. I den förstnämnda motionen hemställs att alla vapenleveranser till detta land omedelbart avbryts, och i motion 843 hemställs om en utvärdering av den svenska vapenexporten till Indonesien och om åtgärder i syfte att förhindra att svenska vapen kan exporteras till länder där det finns risk att de används i aggressivt syfte eller för förtryck i någon form. Bakgrunden till dessa hemställanden är att svenska vapen skulle ha kommit till användning av Indonesien i striderna på Östra Timor.

Frågan om vapenexporten till Indonesien behandlades av utrikeshandelsminister Mats Hellström i ett svar i riksdagen den 11 januari 1985. Han erinrade därvid om att regeringen inte lämnar några utfästelser på förhand

om eventuella exporttillstånd utan i varje särskilt fall tar ställning till en ansökan om export vid den tidpunkt en sådan föreligger. Den export till Indonesien som ägt rum under senare år hade, framhöll utrikeshandelsministern, varit ett fullföljande av tidigare kontrakterade leveranser. Enligt riktlinjerna får sådan utförsel ske oavsett förhållande som angetts som hinder för export.

Med hänvisning till vad som här anförts avstyrker utskottet yrkande 1 i motion 698.

Beträffande åtgärder för att förhindra export till länder där vapnen kan komma till användning i aggressivt syfte eller för förtryck i någon form, vill utskottet hänvisa till vad som redan sagts om de kriterier som ingår i riktlinjerna för tillståndsgivningen. Dessa innebär bl. a. just att tillstånd för export inte bör beviljas till stat som kan antas använda materielen för undertryckande av mänskliga rättigheter.

Vad därefter gäller frågan om utvärdering av vapenutförseln till Indonesien må erinras om den årliga redovisning som krigsmaterielinspektören med början år 1985 skall lämna till riksdagen av exportsiffrorna, jämte kommentarer, avseende krigsmateriel till olika länder.

Utskottet vill i detta sammanhang slutligen framhålla det nya moment som tillkommit i behandlingen av krigsmaterielfrågorna genom den rådgivande nämnd som nyligen inrättats. Nämnden, som syftar bl. a. till större insyn i dessa ärenden, har till uppgift att lämna råd i enskilda krigsmaterielfrågor. Enskild ledamot som så finner påkallat kan själv ta upp ärenden för samråd och föreslå åtgärder.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts avstyrks motion 843.

Utskottet hemställer

1. beträffande *vapenleveranser till Indonesien* res. (vpk)
att riksdagen avslår motion 1984/85:698 yrkande 1.
2. beträffande *utvärdering av den svenska vapenexporten till Indonesien m. m.*
att riksdagen avslår motion 1984/85:843.
3. beträffande *krigsmaterielexporten* res. (vpk)
att riksdagen avslår motion 1984/85:979.

Stockholm den 9 april 1985

På utrikesutskottets vägnar

STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Sture Korpås (c), Carl Bildt (m), Sture Palm (s), Sture Ericson (s), Margaretha af Ugglas (m), Jan Bergqvist (s), Axel Andersson (s), Maj-Lis Lööw (s), Rune Ångström (fp), Bertil Måbrink (vpk), Maj Britt Theorin (s), Pär Granstedt (c) och Inger Koch (m).

Reservation

Bertil Måbrink (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 1 med "Utskottet behandlade" och slutar på s. 2 med "motion 979" bort ha följande lydelse:

Tillkomsten av den nya lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel har inte på något avgörande sätt förändrat den svenska exportpolitiken; de svagheter som de tidigare utförseliföreskrifterna var behäftade med kvarstår. Export av krigsmateriel är förbjuden i lag sedan 1983, dessförinnan i kungörelse. En icke oansenlig årlig utförsel av vapen och annan krigsmateriel har dock tillåtits enligt tillämpningsföreskrifter, som varit sinsemellan motsägelsefulla. Frågan om materielens beskaffenhet har härvid vägt tyngre än mottagarlandets respekt för de mänskliga rättigheterna. Detta förhållande visar behovet av en skyndsam uppstramning av exportreglerna. Distinktionen mellan defensiv och offensiv materiel kan i detta sammanhang inte göras; möjligheten att härigenom kringgå de i sig hårda och riktiga principerna, då förbud skall gälla, bör slopas. De kriterier som anges i riktlinjerna avseende stater som är inbegripna i olika slag av inre eller yttre väpnade konflikter eller vilka undertrycker de mänskliga rättigheterna är till intet förpliktande om mottagaren resp. den svenske tillverkaren kan göra gällande att materielen är av defensiv karaktär. Samtliga exporttillstånd, som under senare år rönt berättigad kritik av en stark opinion, har kunnat ges utifrån denna tvivelaktiga undantagsbestämmelse. Hit hör exempelvis försäljningen till USA:s DIVAD-projekt och leveranser till Indonesien, som sålunda kunnat fortgå trots att resp. mottagarland dels var inbegripet i flera väpnade konflikter, dels med vapenmakt lagt under sig ett annat folks territorium. Svensktillverkad materiel har förekommit i en rad krig och internationella konflikter, ett faktum som inte är ägnat att öka respekten och förtroendet för vårt lands aktiva solidaritetspolitik eller proklamerade alliansfrihet. I likhet med motionärerna ser utskottet det som en tvingande nödvändighet, att *förbudet* mot krigsmaterielexport också avspeglar sig i praktiken. Förslagen i motion 979 om en komplettering av lagen med de omnämnda fyra kriterierna samt en stramare tillämpning, som bl. a. innebär dels att strikt neutralitetspolitiska hänsyn skall vägas in vid bedömningen av ett utförselärende, dels slopad uppdelning av krigsmateriel i två kategorier – defensiv resp. offensiv – har därför utskottets stöd.

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 2 med "Frågan om" och slutar på s. 3 med "motion 698" bort ha följande lydelse:

På Östtimor pågår sedan många år en kamp mellan den indonesiska ockupationsmakten och befrielseströrelsen FRETILIN. Svenska vapen används med all sannolikhet av de indonesiska styrkorna i dessa strider.

Under sådana förhållanden kan enligt utskottets mening svensk vapenexport till Indonesien inte stå i överensstämmelse med de riktlinjer som

riksdagen antagit för utförsel av krigsmateriel. Kriterierna omfattar, som känt, bl. a. just stat som befinner sig i konflikt med annan stat och stat som kan antas använda materielen för att undertrycka mänskliga rättigheter. All export av krigsmateriel till Indonesien bör sålunda omedelbart avbrytas. Utskottet ansluter sig därmed till yrkande 1 i motion 698.

dels att utskottets hemställan i momenten 1 och 3 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande vapenleveranser till Indonesien*

att riksdagen med bifall till motion 1984/85:698 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

3. *beträffande krigsmaterielexporten*

a) att riksdagen med bifall till motion 1984/85:979 yrkande 1 antar följande såsom *Reservanternas förslag* betecknade lydelse av 1 § lagen om förbud mot utförsel av krigsmateriel m. m.:

Nuvarande lydelse

Krigsmateriel får inte föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen, om ej annat följer av denna lag eller annan författning.

Reservanternas förslag

Krigsmateriel får inte föras ut ur riket utan tillstånd av regeringen. Tillstånd skall inte beviljas till stat som

a) befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej,

b) är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt,

c) har inre väpnade oroligheter, eller

d) kan antas använda materielen för att undertrycka mänskliga rättigheter i strid med FN-stadgan.

b) att riksdagen med bifall till motion 1984/85:979 yrkandena 2 och 4 ger regeringen till känna vad som anförs om precisering av tillämpningsföreskrifterna till ovannämnda lag,

c) att riksdagen med bifall till motion 1984/85:979 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

